

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Інформаційно-бібліографічний відділ

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ нашого Пророка

**(до 205-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка
сценарій літературного вечора)**

Київ, 2019

94(477):82-2

Життєвий шлях нашого Пророка / (до 205-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка сценарій літературного вечора) / підготували : Л. Полозенко, Л. Артюх. – К. : НУБіП, 2019. – 16 с.

Життєвий шлях нашого Пророка

(до 205-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка)

«Він був сином мужика-
І став володарем у царстві духа
Він був кріпаком –
І став велетнем у царстві
Людської культури
Він був самоуком-
І вказав нові світлі
І вільні шляхи професорам
І книжним ученим...»

(Іван Франко)

25 лютого (9 березня за н.с.) 1814 року у селі Моринці Звенигородського повіту Київської губернії в родині Григорія Івановича Шевченка, кріпака пана Енгельгарда, народився син Тарас.

В 1815 році сім'я Григорія Шевченка переїздить в село Кирилівка, де й пройшли дитячі роки Тараса. Коли йому було 9 років померла його мати – Катерина Яківна. Тож будучи на засланні, та згадуючи своє дитинство він пише вірш «Якби ви знали паничі»

Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом край села
Мене там мати повила
І, повиваючи, співала
Свою нудьгу переливала
В свою дитину ... В тім гаю,
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло ... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають,
Там матір добрую мою
Ще молодую – у могилу
Нужда та праця положила.

21 березня 1825 року від тяжкої праці помер батько, Тарасові було лише 11 років.

Там батько, плачучи з дітьми
(А ми були малі і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!... А ми
Розлізлися межі людьми,
Мов мишенята

Ще за життя батьків Тараса віддали в «науку» до вчителя – дядя П. Рубана. За два роки хлопець навчився читати і писати. Уже тоді у нього проявилися здібності малювати.

Після смерті батька Тарас йде наймитувати до дядя Богорського – носить воду, опалює школу, обслуговує дядя, читає псалтир над померлими, продовжує навчатись.

Захоплюється малюванням, читає і переписує твори Г. Сковороди у свою саморобну книжку

Давно те діялось. ще в школі,
Таки в учителя – дядя
Гарненько вкраду п'ятака -
Бо я було трохи не голе,
Таке убоге – та й куплю
Паперу аркуш, і зроблю
Маленьку книжечку. Хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу
Та й списую Сковороду

(А.О. Козачковському, 1847 рік, Ореська кріпость)

Невитерпівши знущань дядя П. Богорського Тарас тікає від нього і шукає в навколишніх селах учителя – маляра, та не знаходить. В тринадцять років пасе громадські вівці:

Мені тринадцятий минало,
Я пас ягнята за селом
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в бога ...

...Поглянув я на ягнята –
Не мої ягнята!
Обернувся я на хати!
Нема в мене хати!
Не дав мені бог нічого!...
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози!...

Чотирнадцятилітнього Тараса забирають у двірню поміщика Енгельгарда, спочатку кухарчуком, а потім – козачком.

Побувавши з поміщиком у Корсуні, Києві а потім їде в Литву у місто Вільно (Вільнюс). Покидаючи Україну, болісно переживає. І перебуваючи в Петербурзі з 1831 року з болем згадує свою Україну:

Україно, Україно!
Серце моє, ненько!
Як згадаю твою долю,
Заплаче серденько!...
(Тарасова ніч)

Пан Ендельгард, побачивши здібності Тараса малювати, вирішив зробити з нього домашнього художника. Для цього він в 1832 році відправив Тараса до майстра – живописця Ширяєва.

Навчаючись живопису у Ширяєва він день працював, а вночі йшов у літній сад перемальовувати статуї античних богів.

Тут він знайомиться з Іваном Сошенком. Завдяки Сошенку відбувається знайомство з К. Брюловим, В. Жуковським, В. Григоровичем та О. Венеціановим, де він просить допомоги звільнити Т. Шевченка з кріпацтва. Карл Брюлов малює портрет В. Жуковського.

22 квітня 1838 року заходами видатних діячів тодішньої царської Росії Т. Шевченка було викуплено на волю за гроші, одержаної від лотереї за продаж портрета В. Жуковського роботи К. Брюлова.

На пам'ять про день викупу- 22 квітня(ст.. ст..)1838р.- поет присвятив йому поему «Катерина»

«Кохайтеся, чорноброві,
Та не з москалями,
Москалі – чужі люде,
Роблять лихо з вами
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине,
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине...

Ці рядки з поеми знає майже кожен українець.

Шевченко продовжує відвідувати класи Академії художеств, як вільний слухач. Навчається під керівництвом К. Брюлова, користується його багатою бібліотекою.

Неодноразово Рада Академії художеств нагороджують Шевченка срібними медалями за картини «Хлопчик-жебрак ділиться хлібом з собакою», «Циганка-ворожка», «Катерина»

Разом з цим він пише твори. В 1839 пише баладу «Тополя», поеми «Іван Підкова», «Тарасова ніч» та вірші «Думи мої думи...», «Перебендя», «Нащо мені чорні брови», «До Основ'яненка».

В цих творах (які стали першою збіркою під назвою «Кобзар») Шевченко виливає свою біль за Україну та її долю.

«Україно, Україно!

Серце моє , ненько!
Як згадаю твою долю,
Заплаче серденько!
Де поділось козачество,
Червоні тупани?
Де поділись доля-воля,
Бунчуки, гетьмани?
Де поділися? Згоріло,
А чи затопило
Синє море твої гори,
Високі могили?...
(Тарасова ніч)
«Думи мої, думи мої
Квіти мої діти!
Виростав вас, доглядав вас, -
Де ж мені вас діти?
В Україну ідїть діти?
В нашу Україну,
Попіджинню, сиротами,
А я тут загину...
(Думи мої, думи мої)

В 1839 році поет разом з Є. Гребінкою приїхав в Україну.

Подорожує по селах і містах України. Гостює в своїх родичів в Кирилівці. Малює хату батьків і портрет діда Івана. Пише російською мовою поему «Тризна», яку присвячує Варварі Репніній.

І знову біль і горе:
«За рубежом родной земли
Скитаясь нищим, сиротою
Какие слезы не лились!
Какой ужасною ценою
Уму познания купил...»

«О святая!
Святая родина моя!
Чем помогу тебе рыдая?
И ты закована, их
Великим словом божью волю
Сказать тиранам – не поймут!
И на родном прекрасном поле
Пророка камнем побьют!»

1844 рік – вертаються в Петербург, продовжуює навчання в Академії художеств. Виходить альбом Шевченка «Живописна Україна»

Закінчує поему «Сон»

Душе моя,
Чого ти сумуєш?
Душе моя убогая,
Чого марно плачеш
Чого тобі шкода? Хіба ти не бачиш,
Хіба ти не чуєш людського плачу?
Високо, високо за син її хмари;
Не має там власті, не має там кари
Там сміху людського і плачу не чуть

Хіба ти не чуєш людського плачу?
То глянь, подивися, а я полечу
Високо, високо за синії хмари;
Немає там власті, немає там кари,
Там сміху людського і плачу не чуть.
Он глянь – у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, бо нічим обуть
Княжат недорослих; а он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію! В військо оддають!...

Весною 1845 року виїздить на Україну, де збирається постійно жити і працювати.

Зарахований співробітником Київської археографічної комісії, Шевченко мандрує по Київщині, збирає народні пісні малює історичні пам'ятки, старовинні церкви. Одночасно весь час пише нові талановиті поеми «Кавказ», «Наймичка», вступ до поеми «Єретик»

«Кати знуцаються над нами,
А правда наша п'яна спить
Коли вона прокинеться?
Коли відпочити
Ляжеш, Боже, утомлений?
І нам даси жити!
Ми віруєм твоїй силі
І духу живому,
Встане правда! Встане воля!
І тобі одному

Помоляться всі язики
Вовіки і віки.
А поки що течуть ріки,
Кроваві ріки ! ...
(Кавказ)

У Переяславі-Хмельницькому є історичний музей. У якому шевченківські зали посідають особливе місце. Адже цей музей розташований у будиночку лікаря А Козачківського

У жовтні 1845 року Т. Шевченко прибув до Переяслава і жтив у лікаря А Крзачківського, давнього свого друга, який його лікував. Тут він пише вищезгадані поеми.

А 25 грудня тут з'явився безсмертний Тарасів «Заповіт».

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого,
На Україні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Біло видно, було чути,
Як реве ревучий,
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу – отоді я
І лани, і гори –
Все покину і полину
До самого бога
Молитися ... а до того
Я не знаю бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій
Не забудьте пом'янути
Не злим тихим словом.
(Переяслав, 1845, 25 грудня)

1846 рік – відряджений Археографічною комісією на Чернігівщину для змалювання пам'яток старовини. Після повернення з Чернігівщини затверджений на посаду вчителя малювання в Київському університеті, бере участь в засіданні Кирило-Мефодіївського товариства на квартирі М. Гулака. 28 лютого 1847 року за доносом студента О Петрова щодо існування таємної організації Шевченка було 3 квітня арештовано і відправлено в Петербург до III відділу.

Чимало істориків стверджують, що арештом Шевченка слугувала поема «Сон», написана ще в Петербурзі, де є рядки. В яких висміюється не тільки Микола I, а і імператриця Олександра Федорівна.

Та й пропхався у палати.

Боже мій єдиний !!!

Так отде рай! Уже нащо

Золотом облиті

Блюдолизи: аж ось і сам,

Високий, сердитий.

Виступає: обок його

Цариця небога,

Мов опеньок засушений,

Тонка, довгонога,

Та ще на лихо, сердешна

Хита головою,

Так оце-то та богиня!

Лишенько з тобою ...

З 17 квітня по 30 квітня 1847 року Т. Шевченко перебуває в казематі II відділу. Допити. Пише 13 ліричних поезій : («За байраком байрак», «Мені однаково», «Садок вишневий коло хати», «В неволі тяжко» та інші).

В неволі тяжко. Хоча й волі,

Сказать по правді, не було.

Та все-таки якось жилось,

Хоть на чужому, та на полі ...

Тепер же злої тої долі,

Як бога, ждати довелось.

І жду її, і виглядаю ...

Холоне серце, як згадаю,

Що не в Україні поховають,

Що не в Україні буду жить,

Людей і господа любить.

(30 травня 1847, С.-Петербург)

30 травня 1847 Т. Г. Шевченку оголошено царський вирок про заслання його в Оренбургський корпус рядовим солдатом «під суворий нагляд з заборonoю писати і малювати».

Незважаючи на заборону, Шевченко 10 років заслання (1847-1857) писав поетичні твори, поезії, в яких звучить любов до України та гірку долю українців.

У тім хорошому селі:
Чорніше чорної землі
Блукають люди; повсихали
Сади зелені, погнили,
Біленькі хати, повалялись,
Стави бур'яном поросли,
Село неначе погоріло,
Неначе люди подуріли,
Нмі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть! ...
І я, заплакавши, назад
Поїхав знову на чужину.
І не в однім отім селі,
А скрізь на славній Україні
Людей у ярма запрягли
Пани лукаві... Гинуть! Гинуть»...
(І виріс я на чужині, 1948 р.)

21 липня 1857 року Шевченко одержує повідомлення про звільнення.

Прибувши до Нижнього Новгорода, дізнається про заборону йому в'їзду до Москви та Петербурга. За ним був встановлений таємний поліцейський нагляд. Пише поему «Неофіти», яку присвячує М. С. Щепкіну - українському та російському артисту, якого теж викупили з кріпачства. З Шевченком його пов'язувала не тільки кріпацька доля, а й спільні погляди на значення літератури і мистецтва у здобутті волі для людини. Позналились у Києві в 1843 році. Артистична гра Щепкіна на сцені зачарувала Шевченка. І от коли Тарас Григорович прибув до Нижнього Новгорода до нього з Москви приїхав М. Щепкін.

« ... Святая праведная мати
Святого сина на землі,
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить.
Скорбящим радосте пошли!
Пошли мені святее слово,

Святої правди голос новий!
І слово розумом святим
І оживи, і просвяти!
І розкажу я людям горе,
Як тая мати ріки, море
Сльози кровавої лила,
Так, як і ти. І прийняла
В живу душу світ незримий
Твого розп'ятого сина...»

(поема Неофіти, 1857, Нижній Новгород)

1858 рік, лютий місяць. Т. Г. Шевченку дозволено жити в Петербурзі під суворим поліцейським наглядом. В березні поет прибуває до Москви, зустрічається з декабристом С. Волконським та друзями і знайомими

Повернувшись до Петербурга пише вірші «Сон» (на панщині пшеницю жала) та вірш «Я не нездужаю нівроку», виконує ряд портретів.

«Я не нездужаю нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина,
Лихої тяжкої години,
Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,
Не жди сподіваної волі –
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить,
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить;
Та добре вигострить сокиру –
Та й заходиться вже будить...»

**(Я не нездужаю нівроку
1958р., 22 листопада, Петербург)**

В січні 1859 року познайомився з українською письменницею Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська Маркович). На згадку про знайомство з нею поет пише вірш «Марку Вовчку»

«Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало;
І виблагав. Господь послав

Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих. Світе мій!
Моя ти зоренько святая!
Моя ти сило молодая!
Світи на мене, і огрій,
І оживи моє побите
Убоге серце неукрите,
Голодує. І оживу,....»

У 1859 році Шевченко дістає дозвіл відвідати Україну, хоча випереджаючи його, полетів таємний циркуляр, в якому наказувалось встановити за поетом найсуворіший нагляд.

Завітавши на Україну побував на Канівщині у Максимовичів на хуторі Михайлова гора (С. Прохорівна). Тут змалював наддніпрянські краєвиди, написав поему «Марія», портрети родини Максимовича.

Але в липні того ж року його знову заарештували за донос пристава, нібито поет підбурював селян проти уряду та царя.

Перебуваючи під арештом в Черкасах поет написав один із кращих своїх віршів «Сестрі»

«Минаючи убогі села
Понаддніпрянські невеселі
Я думав:
Де я прихилюсь.
І сниться сон мені дивлюсь,
В садочку, квітами повита
На пригорі собі стоїть.
Неначе дівчина, хатина,
Дніпро геть-геть собі розіпнувся!
Сіяє батько та горить...»
(20 липня 1859, Черкаси)

Після закінчення слідства поету дозволено повернутися до Петербурга. На літературних вівторках у Костомарова зустрічається з М. Чернишевським.

!860 – виходить з друку «Кобзар». Окремими виданнями виходять поеми «Наймичка», «Тарасова ніч», «Катерина», «Гамалія» та балада «Тополя».

Пише поезію «Світе ясний! Світе тихий!», а також вірш «І Архімед і Галілей» в якому є пророчі слова:

«...І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі...»

Будучи останній раз на Україні поет декілька разів приїздив у село Пекарі. 5 липня 1859 року прибувши в село, домовлявся про придбання ділянки землі під садибу.

А коли повернувся до Петербургу, поет не міг забути «оту благодать над Дніпром» між Пекарями і Каневом. В 1860 році Шевченко за допомогою свого земляка, військового інженера-архітектора Ф. І. Чернетка навіть виконав два проекти фасаду: план хати та план комори.

У вірші, написаному цього року, він уже бачив себе у власній господі:

Поставлю хату і кімнату,
Садок-райочок насаджу,
Посижу я і похожу
В своїй маленькій благодаті.
Та в одині-самотині
В садочку буду спочивати...

Та мріям Тараса Григоровича не судилося здійснитися. 26 лютого (10 березня за н. с.) 1861 року о 5 год. 30 хвилин ранку нашого Пророка не стало. 28 лютого (12 березня за н. с.) його поховали на Смоленському кладовищі.

Пам'ятаючи заповіт поета, друзі до домоглися дозволу перевезти його тіло на Україну і поховати у Каневі на Чернечій горі, де він і був похований 10 (22) травня 1861 року:

«...На Вкраїні милій
Щоб лани широкополі,
І дніпро і кручі
Було видно, було чути
Як реве ревучій...»

Здійснивши заповіт Генія Правди, ми дедалі більше уваги виявляємо до своєї власної історії, до національного багатства, до захисту та цілісності своєї держави – неньки України.

Мине час і як писав Шевченко:

« і забудеться срамотня,
Давня година
І оживе добра слава
Слава України»

